

Abdirkenova Akbidash Kapanovna – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000, Kostanay, tel.:8-705-226-94-79, e-mail: Akbidashabdirkenova@mail.ru.

Zhussupova Zhanna Azatovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of preschool and primary education, K.Zhubanov Aktobe Regional University, Republic of Kazakhstan, 030000, Aktobe, 34 Moldagulova Str., tel.: 8-701-808-13-08, e-mail: Zhanna.zhusupova@inbox.ru.

Sultangaliyeva Olga Kashymovna – PhD, Senior Lecturer of the Kazakh literature Department, K.Zhubanov Aktobe Regional University, Republic of Kazakhstan, 030000, Aktobe, 34 Moldagulova Str., tel.: 8-702-616-00-74, e-mail: @Sultangaliyeva_74 mail.ru.

XFTAP 14.25.07

ОӘК 373.3

https://doi.org/10.52269/22266070_2024_3_264

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ

Тұрғанбаева Б.Ш. – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қ, Қазақстан Республикасы.*

Утешкалиева А.М. – педагогика ғылымдарының кандидаты, мектепке дейінгі және бастауыш білім кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы.

Смаглий Т.И. – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика, психология және психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы.

Шалгимбекова К.С. – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика, психология және психология және арнайы білім беру кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы.

Ғылыми мақала бастауыш сынып оқушыларының оқу үлгерімін арттыру құралы ретінде оқуға деген мотивациясын арттыру тақырыбын ашады, бұл бүгінгі күні өзекті және мұқият зерттеуді қажет етеді. Осы мәселе бойынша тарихи, ғылыми-педагогикалық әдебиеттерге шолу жасалды. Әдебиеттерге шолу оқушылардың мотивациясын арттырудың көптеген шешімдерін анықтады. Бастауыш сынып оқушыларын оқыту кезінде оқушылардың шығармашылық жұмысының үлгерімі мен өнімділігін арттыру құралы ретінде оқыту мотивациясын қалыптастыру қажеттілігі негізделген. Бастауыш мектепте оқытудың мотивация деңгейін және соның салдарынан жетістіктерін арттыруға: мұғалімнің оқу материалының мазмұнын пайдалану; сабақтың құрылымдық элементтерін жүйелі жоспарлау және тиімді үйлестіру, оқушылардың зияткерлік жұмысын сәтті ұйымдастыру және оқушылардың танымдық іс-әрекетінің нәтижелерін дәлелді, объективті бағалау ықпал ететіні дәлелденді. Сондай-ақ мақалада оқу мотивациясын арттыру жолдары ашылады. Жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттыру шығармашылық, ізденушілік және қызушылық белсенді іс-әрекеттері арқылы деңгейлерінің жоғары болатындығы анықталған. Аталған зерттеудің нәтижелері бастауыш білім беру ұйымдарында оқушылардың оқуға деген мотивациясын анықтау мәселелерін зерделеу шеңберінде эмпирикалық, талдау, педагогикалық диагностикалау секілді зерттеу жүргізу міндеттерін іске асырудың табыстылығын анықтауға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: мотивация, бастауыш мектеп, шығармашылық қатысу, оқу үлгерімі, жоспарлау.

ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Тұрғанбаева Б.Ш. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики, НАО «Университет Шакарима город Семей», г. Семей, Республика Казахстан.*

Утешкалиева А.М. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры дошкольного и начального образования, НАО «Атырауский университет имени Халела Досмұхамедова», г. Атырау, Республика Казахстан.

Смаглий Т.И. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики, психологии специального образования, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Шалгимбекова К.С. – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики, психологии и специального образования, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

В научной статье рассматривается тема повышения мотивации к обучению учащихся начальной школы как средства повышения их успеваемости, что является актуальным вопросом в настоящее время и требует тщательного изучения. В статье представлен обзор исторической, научной и педагогической литературы по данной проблеме. Обзор литературы выявил множество потенциальных решений для повышения мотивации учащихся. Обоснована необходимость формирования мотивации к обучению у младших школьников как средства повышения их успеваемости и продуктивности творческой работы в процессе обучения. Показано, что повышению уровня мотивации, а следовательно, и успешности обучения детей начальной школы может способствовать использование учителем потенциала, заложенного в содержании учебного материала; реализация системного планирования и эффективного сочетания структурных элементов в рамках урока; успешная организация умственной работы учащихся; проведение обоснованной и объективной оценки результатов познавательной деятельности школьников. Кроме того, в статье раскрываются стратегии повышения учебной мотивации. Исследование показало, что мотивация к обучению у учащихся начальной школы повышается за счет активной, творческой, исследовательской и увлечённой деятельности. Результаты исследования позволяют оценить эффективность эмпирической, аналитической и педагогической диагностики в решении задач определения мотивации к обучению у учащихся начальных общеобразовательных учреждений.

Ключевые слова: мотивация, начальная школа, творческое вовлечение, успеваемость обучения, планирование.

INCREASING MOTIVATION FOR LEARNING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Turganbayeva B.Sh. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor of the Department of pedagogy, Shakarim University of Semey, Republic of Kazakhstan.*

Uteshkaliyeva A.M. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of preschool and primary education, Khalel Dosmukhamedov Atyrau University, Republic of Kazakhstan.

Smaglyy T.I. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.

Shalgimbekova K.S. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.

The article presents the topic of enhancing the motivation for learning of primary school students as a means of improving their academic performance, which is a pertinent issue in the modern era and necessitates meticulous examination. This paper presents an overview of the historical, scientific and pedagogical literature on this issue. A review of the literature revealed a multitude of potential solutions for enhancing student motivation. The necessity of instilling motivation for learning in younger students as a means of enhancing their academic performance and the productivity of their creative work during training is substantiated. It has been demonstrated that increasing level of motivation, and consequently the success of learning among children in primary school, can be facilitated by utilizing the potential inherent within the content of educational material by the teacher; the implementation of systematic planning and the effective combination of structural elements as a part of lesson; the successful organisation of the intellectual work of students; and reasoned and objective assessment of the results of cognitive activity among schoolchildren. Furthermore, the article elucidates strategies for enhancing educational motivation. The study revealed that the motivation of primary school students to learn is elevated through active, creative, research-oriented, and enthusiastic activities. The findings of this study enable the assessment of the efficacy of empirical, analytical, and pedagogical diagnostics in addressing the challenges of determining students' motivation for learning in primary educational institutions.

Key words: motivation, primary school, creative involvement, academic performance, planning.

Кіріспе

Оқушылардың оқу мотивациясын арттыру қазіргі заманның іргелі педагогикалық мәселелерінің бірі болып табылады. Бүгінгі таңда еліміздің білім беру жүйесінің негізгі міндеттері: оқытудың тиімділігін арттыру, қиялды дамыту және ойлауды жетілдіру, интеллектті қалыптастыру, өзін-өзі жүзеге асыру, оқушылардың қарым-қатынасы мен өзін-өзі көрсетуін жақсарту болып келеді. Мұндай міндеттерге қол жеткізуге көптеген факторлар әсер ететіні сөзсіз. Дегенмен, білім сапасы, оқыту деңгейі, оқу процесін ұйымдастыру және т.б. сияқты элементтерге ерекше назар аудару керек. Осыған

қарамастан, бастауыш сынып оқушыларын оқуға мотивациясы мәселесі бүгінде ерекше маңызды және өте өзекті. Бұл, өз кезегінде, оқушылардың оқу іс-әрекетінің табыстылығын арттырады және қабілеттерін, білімі мен практикалық дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттыру тақырыбы бүгінгі таңда өте өзекті және мұқият зерттеуді қажет етеді. Сондай-ақ оқушылардың оқуға мотивациясын тәрбиелеудің маңыздылығына деген көзқарас мұғалімнің кәсіби дайындық деңгейіне, оның шеберлігі мен кәсіби мәдениетіне байланысты. Бұл дегеніміз, мұғалімдердің назары тек оқушыны оқытуға ғана емес, сонымен бірге шығармашылық іс-әрекет процесінде оқушының жеке басының дамуында қалай және не болатынына бағытталуы керек. Аталған мәселе бастауыш сынып оқушыларының оқуға мотивациясын арттыруға негізделген осы ғылыми мақала тақырыбының өзектілігін негіздеу контекстінде көптеген отандық және шетелдік ғалымдар мен педагог-практиктердің зерттеулерімен ұсынылғаны анықталды. Ғылыми педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау оқу-тәрбие процесінің нәтижелілігіне қол жеткізу құралы ретінде оқушыларды оқуға мотивациялау мәселелері әрқашан ғалымдардың қызығушылығының тақырыбы болғанын көрсетеді. Әлеуметтік қызметті мотивациялаудың көптеген теориялары Гераклит, Демокрит, Платон, Аристотель сияқты философтардың еңбектерінде көрініс тапты. Алғашқылардың бірі болып Аристотель адамның оқуға деген мотивтерінің, ұмтылыстарының, тілектерінің мәнін түсінуге және ашуға тырысты. Оның мотивация теориясы осы бағыттағы ең ерте теориялардың бірі болып табылады. Грек философы мотивация тәуелсіз құбылыс емес, функцияның нәтижесі екенін атап өтті, «тарту» ол әрқашан белгілі бір мақсатпен байланысты [1, 339 б.]. Ортағасырлық қоғамда жеке тұлғаның танымдық белсенділігін дамыту әрекеттерін қамтитын догматикалық оқыту жүйесі басым болды. Қайта өрлеу дәуірінде адамның іс-әрекеттері оның ішкі импульсінің, өзіндік пайымдауының нәтижесінде пайда болған деп саналады, сондықтан іс-әрекеттің негізгі мотивациялық қайшылығын зерттеу басталды.

Қазіргі заманғы М. Вебер, Т. Парсонс, Э. Фромм, Ю. Хабермас және т.б. шетелдік философтардың көптеген еңбектері адамның әлеуметтік мотивация мәселесіне арналған. Ал мотивацияны көптеген танымал ғалымдар зерттеді: Дж. Адамс, К. Альдерфер, Д. Аткинсон, В. Врум, Ф. Герцберг, А. Маслоу, Л. Портер, А. Шопенгауэр және басқалар. Сондай-ақ Я. Коменский, Я. Корчак, С. Русова, В. Сухомлинский, К. Ушинский оқу материалының мазмұнында өмірлік жағдайларды қолдануға, оқушылардың зияткерлік еңбегі үшін қолайлы эмоционалды микроклимат құру қажеттілігіне назар аударды. Балалардың табиғи қызығушылығын сақтаудағы үлкен кедергілер, олар мұғалімнің теріс бағаларды теріс пайдалануы, баланың жеке басының мотивациясының ішкі еркіндігіне қысым жасау және шектеу деп санады. Макаренко өз еңбектерінде мотивациялық қызметті оның басты ұстанымы маңызды деп санайды, яғни жаңа мотивациялық табиғат пен жаңа қоғамдық-өндірістік мотивтерді тек ұжымда және ұжым арқылы құруға болады, өйткені «ұжым адамдарды тек жалпы мақсатта және жалпы еңбекте ғана емес, сонымен бірге осы еңбекті жалпы ұйымдастыруда да біріктіреді». Сонымен қатар, мұндай ұйымның басты шарты: «жеке оқушының әрбір әрекеті, оның әрбір сәттілігі немесе сәтсіздігі жалпы істің фонында сәтсіздік, жалпы істегі сәттілік ретінде қарастырылуы керек. Мұндай педагогикалық логика әр мектеп күнін, ұжымның әр қимылын сөзбе-сөз сіңіруі керек» [2, 69 б.].

Жеке тұлғаның оқу іс-әрекеті мотивациясының теориялық аспектілерін ашуға Т. Кононова, А. Герасимова, Е. Бабаева, М. Матюхина, А. Пономаренко елеулі үлес қосты. Олар жеке тұлғаның мотивациялық саласын құру ерекшеліктерін, олардың адам санасында жұмыс істеуінің мотивтері мен механизмдерін қалыптастыру кезеңдерін, педагогикалық процесті қарқындату мен оңтайландыруды зерттеуге баса назар аударды [3].

Сонымен қатар қазіргі заманғы ғылыми зерттеулердің көп бөлігі бастауыш сынып оқушыларының (Ю. Жаворонкова, И. Килмасова, Т. Хуторянская, А. Казорина) оқу мотивациясының дамуын және осы мотивтердің тиісті жіктелуін зерттеуге арналған. Т. Хуторянскаяның пікірінше, оқу мотивтері келесі принцип бойынша өзгереді: қызығушылықтан жеке фактілерге, принциптерге, заңдылықтарға көшу жүреді. Бастауыш мектеп жасының ортасында балалардың жаңа білім алу тәсілдеріне, олардың қосымша көздеріне қызығушылық тудыруы мүмкін [4].

Бастауыш сынып оқушыларын оқу іс-әрекетіне мотивациялау мәселелерін кейбір отандық зерттеушілер зерттеді. Авторлар Р. Жапанова, А. Мұқыжан өз жұмысында бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясы мәселесін зерттеуге баса назар аударды [5, 89 б.]. Г. Ракишева, М. Маты, М. Кененбаева және Д. Жансерикова, Г. Сланбекова, Б. Сабырбай еңбектерінде бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясына зерттеулік талдаулар берілген [6, 397 б.]. Зерттеуден кейін алынған мәліметтер оқушылардың мектепке деген көзқарасының шамалы, алайда оң өзгерістерін анықтады. Тапсырмаларды орындау, сапалы жұмыс және сабаққа қатысу сияқты салаларда сыныптағы мінез-құлықтың айтарлықтай жақсаруы байқалды. Ал мұғалімдер оң нәтиже алды. А. Ниязалиеваның пікірі бойынша оқушының дамуы неғұрлым қарқынды және нәтижелі болады, егер ол өзінің жақын даму аймағына сәйкес қызметке қосылса, егер ілім жағымды эмоциялар тудырса және білім беру процесіне қатысушылардың педагогикалық өзара әрекеті сенімді болса, эмоциялар мен эмпатияның рөлін күшейтеді [7, 77 б.].

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қатысу процестерін зерттеуге А. Симановский, Н. Уварин, Я. Акулов және т. б. еңбектері арналған. Жалпы мотивацияны қалыптастыру-күрделі дидактикалық мәселе. Педагог-ғалымдардың зерттеулері, практик-мұғалімдердің бақылаулары мен тұжырымдары бастауыш сынып оқушылары арасында оқуға деген мотивацияның жалпы төмендеуін көрсетеді. Бастауыш сынып оқушыларының мотивациясының төмендеуі ішінара мектепке дейінгі жастағы міндетті емес ойын әрекеттерінің (бала өз қалауы бойынша ойнаған кезде) міндетті (тіпті мәжбүрлі) оқу әрекеттерімен ауыстырылатындығына байланысты [8, 311 б.].

Зерттеу материалдары, нысаны және әдістері

Зерттеуде ғылыми әдебиеттерді теориялық зерттеу және жалпылау, сонымен қатар, педагогикалық бақылау, сауалнама, статистикалық нәтижелерді өңдеу әдістері қолданылды. Зерттеу нысанына Семей қаласының №37 ЖОББМ үшінші сынып оқушылары алынды және оларға өткізілген сауалнамасының нәтижелері пайдаланылды.

Нәтижелер және талқылау

Мәселені шешу стратегиясы ретінде оқушылардың шығармашылық белсенділігі пайдаланылды. Дұрыс пайдаланылған кезде шығармашылық белсенділік мағыналы байланыстарды, практикалық әрекеттерді, тартымды мазмұнды және оқушылардың таңдауын қамтамасыз етеді.

Шығармашылық белсенділік ықтимал табысты мотивация стратегиясы ретінде кеңінен талқыланады. Американдық психолог Фрома Уолш оқушылардың оқуға мотивациясын арттыруда сыныпта шығармашылық белсенділікті қолдануға көп көңіл бөлді. Уолштың зерттеулері жақсы оқыту мидың ақпаратты ұйымдастыруға және сақтауға деген табиғи күш-жігеріне ықпал ететінін көрсетеді. Мұғалімдер оқушылардың назарын аударып, алдын ала оқытуды белсендіріп, қажетті заттарды таңдап, мағыналылыққа назар аударған кезде оқу процесі жеңілдейтіндігі және сақталатындығы айтылады. Оқушылардың назарын аудару үшін мұғалімдер сабақты таңғажайып статистикадан, тартымды суреттен, ағымдағы оқиғадан немесе әдеттегі тәртіптегі кез келген басқа өзгерістен бастай алады. Алдын ала оқытуды күшейту үшін мұғалімдер жаңа ақпаратпен тікелей байланысты, бұрын үйренген тұжырымдамаларды стратегиялық түрде таңдау керек. Бұл өткен оқудың қазіргі мазмұнын белсендіруге және байытуға мүмкіндік береді, өйткені бір нәрсені жақсы үйрену үшін оқушылар оны естіп, көріп, бұл туралы сұрақтар қойып, оны талқылап, ұсынуы керек [9, 35 б.].

Оқу мотивациясын арттыруда шығармашылық қатысуды сәтті пайдалану үшін мұғалімдер де, оқушылар да жеке қызығушылық танытып, стратегияда белсенді рөл атқаруы керек. Мұғалімдер қызығушылықтың жоғары деңгейі арқылы шығармашылық қарым-қатынасты дамыта алады, бұл оқушыларға таңдау жасауға мүмкіндік беру арқылы үлкен жетістіктерге жетелейді. Егер оқушылар олардың білімдерін бақылауға алғанын сезсе, олардың мотивациясы жоғарылайды. Оқушыларды таңдаудың артықшылықтарын пайдалану қатысудың жоғары деңгейіне ықпал етеді және оқушыларды көбірек күш салуға мәжбүр етуі мүмкін, осылайша оқуда нәтиже болады. Мұғалімдер оқушыларға өз тапсырмаларын, кітаптарын, сабақтың басталу уақытын, үзіліс уақытын, бағалау стратегияларын және қосымша сынақ жұмыстарын таңдауға рұқсат бере алады [10].

Оқушылардың шығармашылық қатысудағы рөлі де оқу мотивациясын арттырудың қажетті бөлігі болып табылады. Оқушылар өз істерінің өміріне қатысы бар екенін сезінуі керек. Осылайша, мектеп оқушыларының қызығушылығы мотивацияда да үлкен рөл атқарады. Сабақ презентациясында оқушылардың білетіндерін пайдалану оларға жақсы оқуға мүмкіндік береді, өйткені олар жаңа ақпаратты өздері білетін нәрселермен, олар үшін маңызды заттармен, сондай-ақ жеке білімдерімен, тәжірибелерімен және қызығушылықтарымен байланыстыра алады. Сондықтан да, мотивация – оқушыларды оқу процесіне тартудың және олардың үлгерім деңгейін арттырудың кілті. Мотивациясы төмен оқушыларды тарту және оларды қызығушылық танытатын, өзіне сенімді, жоғары нәтижелерге қол жеткізетін оқушыларға айналдыру үшін мұғалімге сенімді, позитивті оқу ортасын құру ұсынылады. Аталған орта оқушыларға сыныпта дауыс беру құқығы бар екенін түсінуге және өз үлестерін қоса алатындай сезінуге мүмкіндік береді [11, 461 б.].

Жоғары мотивация оқушылардың қажетті білімі жеткіліксіз немесе дағдылары мен машықтары жеткіліксіз болған жағдайда компенсаторлық фактор рөлін атқара алады. Мотивациялық сабақтардың көмегімен сіз оқушының оқуға деген ынтасы мен қызығушылығын арттыра аласыз және бұл оқу іс-әрекетінің жоғары табыстылығына әкелуі мүмкін.

Біздің болжамдарымыздың дұрыстығын анықтау үшін Семей қаласының № 37 ЖОББМ-де зерттеу жүргізілді. Респонденттер 25 оқушыны құрады. Зерттеу жобасының мақсаты үшінші сынып оқушыларының мотивациясын арттыру болды. Оқушыларға олардың мектепке қатысты әр түрлі сезімдерін бағалау үшін сауалнама жүргізілді.

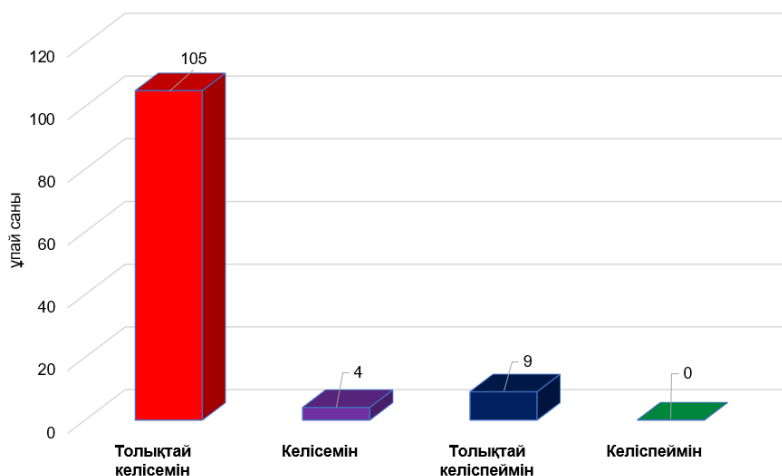
Аталған зерттеу әдістері 2023 жылдың 25 қаңтарында олардың мектепке сенімдері мен көзқарастары туралы түсінік алу үшін жүргізілді. Мектеп оқушыларының сауалнамасы жеті сұрақтан тұрды, олардың барлығы Лайкерт шкаласынан құрылды. Бұл сауалнама оқушылардың әртүрлі талаптарға қатынасын өлшеуге арналған; оқушылар өз пікірлерін толық келісетінін, келіспейтінін, келіспейтінін немесе толық келіспейтінін көрсете отырып жазады. Осы сауалнаманың нәтижелері оң (толық келісемін және келісемін) және теріс (келіспеймін және толық келіспеймін) реакцияларға бөлінді.

Оқу мотивациясын арттыру бағытында бізбен Лайкерт шкаласын пайдалану арқылы сұрақтардың жиілігін айқындалып қойылды. Аталған мәселеде біз мектеп оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттырудағы басты факторларды анықтау мен бағалау үшін қолданылды (1 кесте).

1 кесте – Мектеп оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттырудағы басты факторларды анықтау мен бағалау көрсеткіштерінің Лайкерт шкаласы

Көрсеткіштер	Толықтай келісемін	Келісемін	Толық келіспеймін	Келіспеймін
Мектепте оқуды ұнатасың ба?	5	4	3	2
Тапсырмаларды жақсы орындау маңызды ма?	5	4	3	2
Үй тапсырмасын орындауда ата-анаң көмек көрсетеді ме?	5	4	3	2
Сыныптан тыс жұмыстар сабақтан кейінгі уақыттың көп бөлігін алады ма?	5	4	3	2

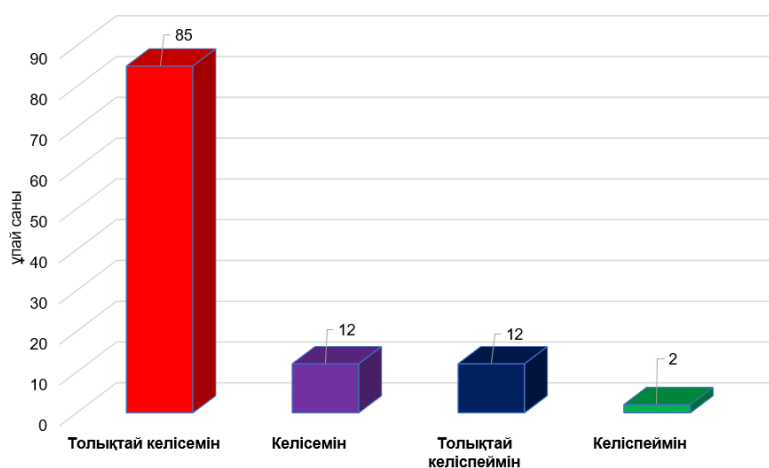
Бірінші сұрақта оқушылардан «Мектепте оқуды ұнатасың ба?» сұрағы сұрастырылды. Сауалнамаларға сәйкес, оқушылардың көпшілігі толықтай келісемін (84%, n=22), келісемін (4%, n=1) мәлімдемелерін көрсеткен. Керісінше, 12% (n=3) мектепті ұнатпайтынын, яғни толықтай мектепте оқығандығын ұнатпайтындығын, келіспейтіндігін хабарлады. Төмендегі 1 суретте деректерді жинау нәтижелері көрсетілген.

1-сурет. – Мектепте оқуды ұнатасың ба? (n=25) (Авторлармен құрылды)

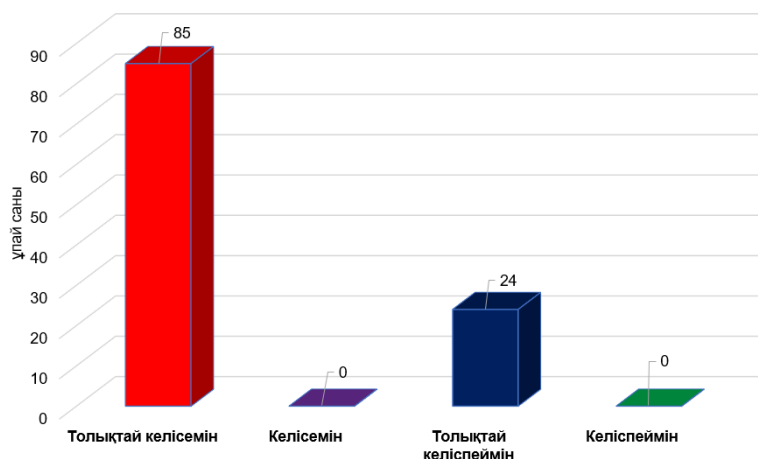
Екінші сұрақта оқушылардан тапсырмаларды жақсы орындау маңызды ма деген сұрақ қойылды. Респонденттердің жүз пайызы (n=25) бұл мәлімдемемен келіскен.

Төмендегі 2 суретте көрсетілгендей, келесі сұрақ үй тапсырмасы бойынша ата-ана көмегіне қатысты болды. Респонденттердің 68% (n=17) толықтай келісетіндігін, яғни толық көмектесетіндігін, ал 12% (n=3) келісетіндігін, яғни қажет болған жағдайда көмек ала алатынын білдірді. Көмек ала алмайтын оқушылар сәйкесінше 16% (n=4) толық келіспейтіндігін және 4% (n=1) келіспейтіндігін құрады.

2-сурет. – Үй тапсырмасын орындауда ата-анаң көмек көрсетеді ме? (Авторлармен құрылды)

Соңғы сұрақта оқушыларға сыныптан тыс жұмыстар сабақтан кейінгі уақыттың көп бөлігін алады ма деген сұрақ қойылды. 68% (n=17) сыныптан тыс жұмыстар олардың сыныптан тыс уақыттарының көп бөлігін алады деп есептейді, ал 32% (n=8) мектептен тыс міндеттерге шамадан тыс ауыртпалық сезінбеді (Сурет 3).

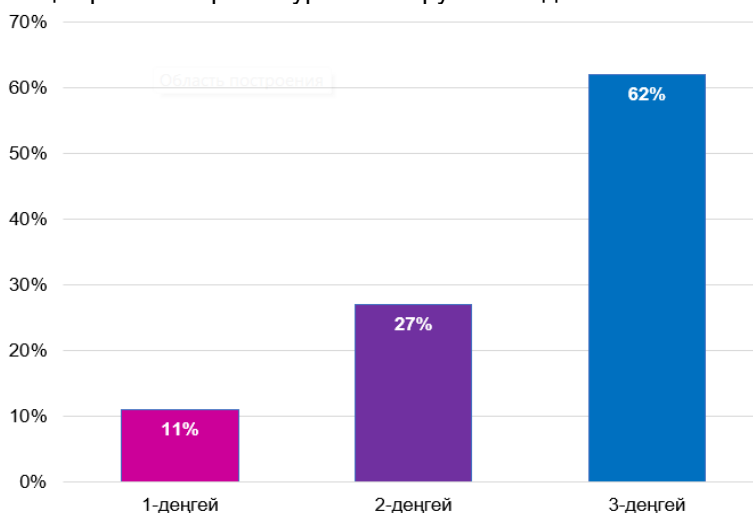

Сурет 3. – Сыныптан тыс жұмыстар сабақтан кейінгі уақыттың көп бөлігін алады ма? (Авторлармен құрылды)

Оқушылардың сауалнамасына сүйене отырып, оқушылардың оқуды ұнататыны туралы пікірінің артуы байқалды. Осы статистиканы ескере отырып, біз келесі салада да жетістікке жеткендей сезіндік. Көп оқушылар (19%) мектепте жақсы оқыған басқаларға таңдануға қатысты аландаушылықтың жоқтығын атап өтті. Бұл оқушылардың өздерінің өзіндік тиімділігін интуитивті түрде түсінетіндігін және өздерін басқалармен салыстырмайтындығын көрсетуі мүмкін. Оқушылардың сыныптан тыс жұмыстарға аз көңіл бөлетінін атап өту таңқаларлық болды. Біз сыныптан тыс жұмыстарға қатысқандардың пайызы артады деп болжадық, өйткені сыртқы мүдделер үшін көбірек мүмкіндіктер пайда болады.

Мектептің 3 сынып оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттыру бағытын зерттеуде бізбен оқу үдерісі барысында «Әдебиеттік оқу», «Дүниетану» және «Жаратылыстану» пәндерінен тақырыпты түсіндіру үшін ертегілер әдісі пайдаланылды. Аталған оқыту әдісі әрбір оқытылған тақырып шеңберінде оқушыларға ертеңгі әңгімесі ретінде түсіндіру қарастырылды және олардың қабылдау мен кері байланыс жасауын айқындауда ерекшеліктеріне педагогикалық диагностикалау жасау мен қорытындыға келуге ерекше маңызды болды. Оқу мотивациясын арттыру деңгейі 3 баллдық көрсеткішпен белгіленді: ең жоғарғы деңгей – 3 балл, орташа деңгей – 2 балл, төменгі деңгей – 1 балл.

Оқу сабақтарында ертегі әдісін қолдану арқылы 3 сынып оқушыларына тақырыпты меңгеру деңгейі мен қызығушылығын арттыруда кері байланыс арқылы қойылған сұрақтар негізінде олардың тақырыпты дұрыс меңгергендігі анықталды. Жүргізілген зерттеу нәтижелеріне сәйкес 3 деңгейге барлық пәндер тақырыптары бойынша 3 балл алаған оқушылар, 2 деңгейге барлық пәндер тақырыптары бойынша 3 және 2 балл алған оқушылар, ал 1 деңгейге барлық тақырыптар бойынша 1 және 2 балл алған оқушылар жатқызылды. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей қолданылған әдіс арқылы оқушылардың деңгейінің көрсеткіштерін 4-суреттен көруге болады.

4-сурет. – Оқу мотивациясының деңгейлік көрсеткіштері (Авторлармен құрастырылды)

Сонымен, зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, мынадай қорытынды жасауға болады:

- оқудың басты жетекші мотивтері – жақсы баға;
- табысқа жету жолында ата-аналардың қолдауы;
- үй тапсырмасына толық көңіл бөлетін тыныш орын.

Шығармашылық белсенділікті ынталандыруда іс-әрекетті көтермелеу мен ынталандырудың педагогикалық әдістері мен құралдары маңызды рөл атқарады. Бастауыш сынып оқушылары үшін олардың өмірлік тәжірибесімен байланыс маңызды, атап айтқанда модельдеу, ойнау және оқушыларды белсенді қарым-қатынасқа итермелейтін әр түрлі өмірлік оқиғалар мен жағдайларды талқылау сияқты әдістер. Бұл әдістердің артықшылығы оқушылар «нақты өмірмен» тәжірибе жасай алады және қауіпсіз жағдайда әр түрлі мінез-құлық нұсқаларын сынап көре алады, «одан не шығатынын» болжай алады. Бұл әдістер ынтымақтастық пен шешім қабылдау дағдыларын дамытуға ықпал етеді және оқушылардың оқу мотивациясын қалыптастыру және арттыру үшін тиімді.

Оқушылардың мотивациясын арттыру үшін мұғалім оқу қызметін ұйымдастыру және жүзеге асыру әдістерінің барлық арсеналын пайдаланады: ауызша, көрнекі, практикалық, репродуктивті, ізденіс әдістері. Ауызша әдістердің негізгі элементтері – сөз, мұғалімнің ауызша әңгімесі. Оларға түсініктемелер, нұсқау, әңгіме, дәріс, әңгіме, оқулықпен өзіндік жұмыс жатады.

Сабақта оқытуды ынталандыру үшін мұғалімдер шығармашылық сипаттағы әр түрлі тапсырмаларды, әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды және танудың әр түрлі тәсілдерін, практикалық жаттығуларды және сол сияқтыларды қолдануы керек. Мысалы, ойлауды, зейінді, байқауды дамытуға ықпал ететін міндеттер («Сен байқадың ба...», «Көрдің бе...»). Оқушылардың сөйлеуін дамытуға ықпал ететін, сұхбаттасуға, өз пікірін жариялауға, түсіндіруге бағытталған міндеттер («Себебін түсіндір...?»), өзіндік өмірлік тәжірибені ашу («Қалай орындайтыныңызды айтыңыз...») Оқушыларға проблемалық жағдайларды тудыратын тапсырмаларды ұсыну («Сен бұл жағдайда өзінді қалай ұстайсың...», «Сен не істер едің?») және т. б.

Оқытудың мотивациясын қалыптастыру үшін сабақтың маңызды сәт-оқытудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану-практикалық, ойын, танымдық, ситуациялық, бәсекелестік; тренингтер және т.б. Ойын-өмір қауіпсіздігі мәселелері бойынша білім мен дағдыларды игерудің және алудың ең қолжетімді түрі, өйткені оқушыларды әртүрлі қауіпті жағдайларға тек түсініктемелермен дұрыс жауап беруге үйрету мүмкін емес.

Қорытынды

Көптеген зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың шығармашылық белсенділікке деген мотивациясын қалыптастыру үшін біз осындай жағдайларды ұстануды қажет деп санаймыз:

1. Бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген мотивациясын арттыруда мотивтердің пайда болуына себеп болатын сыртқы (дидактикалық, әлеуметтік – педагогикалық) және ішкі (психологиялық) факторлар маңызды рөл атқарады.

2. Оқыту мотивациясын белсендіру оқушылардың танымдық мотивтерін нығайтуды және қалыптастыру арқылы жорамалдайды: оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың директивалық тәсілдерінен бас тарту, оларға тапсырмалар мен оларды орындау тәсілдерін таңдауға мүмкіндік беру; оқушылардың шығармашылық белсенділігін олардың назарын өткен жетістіктерге шоғырландыру арқылы қолдау және осы негізде олардың болашақта тапсырмаларды тиімді орындау мүмкіндігіне деген сенімділігін қалыптастыру.

Көптеген зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың шығармашылық іс-әрекетке деген мотивациясын қалыптастыру үшін біз келесі шарттарды ұстану қажет деп санаймыз: оқушылардың мұғалімнің кәсіби қызметі үшін шығармашылықтың маңыздылығын түсінуі; материалды қабылдауға оң көзқарасты қалыптастыру; тақырыпқа қызығушылықты қалыптастыру; қызығушылықты дамыту; қоғамға пайдалы болуға ұмтылу, өйткені әлеуметтік маңызды мәселелерді шешу үшін тек азаматтық саналы тұлға ғана жаңа білім ала алады. Сонымен, мотивация шығармашылық қызмет процесінде өте маңызды рөл атқарады. Терең, берік, эмоционалды боялған және мағыналы мотивтер шығармашылық белсенділіктің тиімділігін қамтамасыз етеді және оларға нақты бағыт береді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1 Хусейнова А. Софистер. Оқу мотивациясы ұғымының шығу тегі [Мәтін] / А. Хусейнова // Kant. – 2020. – №3 (36). – Б. 337-341.

2 Санникова Н. Оқушыларды теория мен практикада өнімді іс-әрекетке ынталандыру А. С. Макаренко [Мәтін] / Н. Санникова // Народное образование. 2013. – №6. – Б. 67-74.

3 Ильин Е.П. Мотив және мотивация [Мәтін] / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002 – С.512.

4 Хуторянская Т. Бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық мотивациясын қалыптастыру ерекшеліктері [Электронный ресурс] / Т.Хуторянская // URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/conf/files/2021-03/hutoryanskaya_osm_2021.pdf?ysclid=ldr0jubj8y465437898) (жүгінген күні 13.03.2024 ж.).

5 Жапанова Р., Мұқыжан Ә. Бастауыш мектеп оқушыларының оқу іс – әрекеті мотивациясы [Мәтін] / Р. Жапанова, Ә. Мұқыжан // Қазіргі заманғы маңызды мәселелер. – 2018. – №1 (19). – Б. 87-91.

6 Ракишева Г., Маты М., Кененбаева М. Оқыту барысында бастауыш сынып оқушыларының мотивациясын қалыптастыру әдістері [Мәтін] / Г. Ракишева, М. Маты, М. Кененбаева // Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, – 2020. – №1 (65). – Б. 395-400.

7 Ниязалиева М. Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекеті мотивация [Мәтін] / М. Ниязалиева // М.Әуезов атындағы Оңтүстік-Қазақстан мемлекеттік университеті. – 2015. – №3 (34). – С. 75-81.

8 Жансерикова Д., Сланбекова Г., Сабырбай Б. Білім беру типі және бастауыш сынып оқушылары мотивациясы [Мәтін] / Д.Жансерикова, Г. Сланбекова, Б. Сабырбай // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Психология» сериясы. – 2020. – №1 (62). – Б. 310-313.

9 Walsh F. *Lessons on teaching, learning, and forgetting from a 1966 dodge pickup* [Text] / F. Walsh Clearing House. – 2019. – 77(1), – P. 34-38.

10 Божович Л.И. Баланың мотивациялық сферасының даму мәселелері // Балалар мен жасөспірімдердің мінез-құлқының мотивациясын зерттеу [Мәтін] / Л.И. Божович. – М. – 2019. – С. 472.

11 Kam Cheong Li, Billy Tak-Ming Wong *Review of smart learning: Patterns and trends in research and practice* [Text] / Kam Cheong Li, Billy Tak-Ming Wong // Australasian Journal of Educational Technology. – №37(2). – 2021. – P.458-474.

REFERENCES:

1 Husejnova A. *Sofisty. Zarozhdenie koncepcii motivacii k obucheniyu* [Sophists. Emergence of the concept of motivation for learning]. *Kant*, 2020, no. 3 (36), pp. 337-341. (In Russian).

2 Sannikova N. *Motivaciya vospitannikov k proizvodstvennoj deyatel'nosti v teorii i praktike* [Motivation of students to industrial activity. Theory and practice]. *Narodnoe obrazovanie*, 2013, no.6, pp. 67-74. (In Russian).

3 Ilin E.P. *Motivaciya i motivy'* [Motivation and motives]. Saint Petersburg, Piter, 2002, 512 p. (In Russian).

4 Hutoryanskaya T. *Osobnosti formirovaniya uchebno-poznavatel'noj motivacii mladshih shkol'nikov* [Features of the formation of educational and cognitive motivation of primary school students]. Available at: https://www.sgu.ru/sites/default/files/conf/files/2021-03/hutoryanskaya_osm_2021.pdf?ysclid=ldr0jubj8y465437898. (accessed 13 March 2024) (In Russian).

5 Zhanpanova R., Mykyzhan A. *Bastauysh mектеп okushylarynyn oku is – areketinin motivaciyasы* [Motivation of primary school students' learning activities]. *Kazirgi zamangy manyzdy maseleler*, 2018, no.1 (19), pp. 87-91. (In Kazakh).

6 Rakisheva G., Maty M., Kenenbaeva M. *Okytu barysynda bastauysh synyp okushylarynyn motivaciyasyn kalypstastыru adisteri* [Methods of formation of motivation of elementary school students during training]. *Abaj atyndagy KazYPU-n Habarshysy «Pedagogika gylymdary» seriyasy*, 2020, no.1 (65), pp. 395-400. (In Kazakh).

7 Niyazalieva M. *Motivaciya uchebnoj deyatel'nosti mladshih shkol'nikov* [Motivation of educational activities of primary school students]. *Yuzhno-Kazahstanskij gosudarstvennyj universitet imeni M.Auezova*, 2015, no.3 (34), pp. 75-81. (In Russian).

8 Zhanserikova D., Slanbekova G., Sabyrbaj B. *Bilim беру tipi zhane bastauysh synyp okushylary motivaciyasы* [Type of education and motivation of elementary school students]. *Abaj atyndagy KazYPU-nin Habarshysy, «Psihologiya» seriyasy*, 2020, no.1 (62), pp. 310-313. (In Kazakh).

9 Walsh F. *Lessons on teaching, learning, and forgetting from a 1966 dodge pickup*. *Clearing House*, 2019, 77(1), pp. 34-38.

10 Bozhovich L.I. *Problema razvitiya motivacionnoj sfery' rebenka* [The problem of development of the child's motivational realm]. *Izuchenie motivacii povedeniya detej i podrostkov*, Moscow, 2019, 472 p. (In Russian).

11 Kam Cheong Li, Billy Tak-Ming Wong. *Review of smart learning: Patterns and trends in research and practice*. *Australasian Journal of Educational Technology*, 2021, no. 37(2), pp. 458-474.

Авторлар туралы мәліметтер:

Тұрғанбаева Бейбітәул Шәкәрімқызы* – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика кафедрасы қауымдастырылған профессоры, «Семей қаласының Шәкәрім университеті» КеАҚ Қазақстан Республикасы, 071412, Семей қ, Глинки көш, 20А, тел.: 87076611560, e-mail: beibitgul.7@mail.ru.

Утешкалиева Айгүл Мәдениетқызы – педагогика ғылымдарының кандидаты, мектепке дейінгі және бастауыш оқыту кафедрасы қауымдастырылған профессоры, «Халел Досмұхамедов

атындағы Атырау университеті» КеАҚ Қазақстан Республикасы, 060011, Атырау қ, Студенттер даңғылы, 212, тел.: 877752331973, e-mail: aigul_bekbol@mail.ru.

Смаглий Татьяна Ивановна – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасы қауымдастырылған профессоры, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 111100, Қостанай облысы, Тобыл қ., Қазақ көш, 15, тел.: 87058017145, e-mail: smagliy56@mail.ru.

Шалгимбекова Кенжегүл Сапышқызы – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының аға оқытушысы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы, 111100, Қостанай облысы, Тобыл қ., Дорожная көш, 57, тел.: 87076635801, e-mail: salykovaks@mail.ru.

Турганбаева Бейбитгүл Шакаримовна* – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики, НАО «Университет Шакарима город Семей», Республика Казахстан, Абайская область, 071412, г. Семей, ул. Глинки, 20А, тел.: 87076611560, e-mail: beibitgul.7@mail.ru.

Утешкалиева Айгул Мадениетовна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры дошкольного и начального образования, НАО «Атырауский университет имени Халела Досмухамедова», Казахстан, 060011, г. Атырау, проспект Студенческая, 212, тел.: 877752331973, e-mail: aigul_bekbol@mail.ru.

Смаглий Татьяна Ивановна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики, психологии и специального образования, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, Костанайская область, 111100, г. Тобыл, ул. Казахская, 15, тел.: 87058017145, e-mail: smagliy56@mail.ru.

Шалгимбекова Кенжегүл Сапышевна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики, психологии и специального образования, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Республика Казахстан, Костанайская область, 111100, г. Тобыл, ул. Дорожная, 57, тел.: 87076635801, e-mail: salykovaks@mail.ru.

Turganbayeva Beibitgul Shakarimovna* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of pedagogics, Shakarim University of Semey City NJSC, Republic of Kazakhstan, Abay Region, 071412, Semey, 20A Glinka Str., tel.: 87076611560, e-mail: beibitgul.7@mail.ru.

Uteshkalievaya Aigul Madeniyetovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of preschool and primary education, Khalel Dosmukhamedov Atyrau University NJSC, Republic of Kazakhstan, 060011, Atyrau, 212 Studencheskaya Ave., tel.: 877752331973, e-mail: aigul_bekbol@mail.ru.

Smagliy Tatyana Ivanovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, Kostanay region, 111100, Tобыl, 15 Kazakhskaya Str., tel.: 87058017145, e-mail: smagliy56@mail.ru.

Shalgimbekova Kenzhегul Sapyshevna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, Kostanay region, 111100, Tобыl, 57 Dorozhnaya Str., tel.: 87051939521, e-mail: salykovaks@mail.ru.

МРНТИ: 14.37.01

УДК 14.3

https://doi.org/10.52269/22266070_2024_3_272

КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ИНКЛЮЗИВНЫХ ГРУППАХ ПРОЕКТА «СЕРЕБРЯНЫЙ ИНСТИТУТ»

Уйсинбаева А.К.* – обучающийся докторантуры по специальности «8D01719 – Иностранный язык: два иностранных языка» кафедры иностранной филологии, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан.

Исмагулова Г.К. – кандидат филологических наук, профессор кафедры иностранной филологии, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан.

Ватутина Ж.П. – магистр педагогических наук, старший преподаватель кафедры иностранных языков, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан.

Сегодня в нашей стране происходят позитивные изменения в области образования, в области инклюзивного образования, в частности, и спрос на изучение иностранных языков среди людей растет. Одним иностранный язык нужен для общения в повседневной жизни, другим – для